

პოლიტიკა და სამართალი

ტრანსფორმაციული ლიდერობა და ტანდემი - დავით აღმაშენებელი და გიორგი მთიანობარტუხუტესი-ჩხონდიდელი

დარეჯან ცუცქირიძე,
სტუ-ს ასისტენტი-პროფესორი,
ნინო პეტრიაშვილი
კონფლიქტოლოგი

რეზიუმე

სტატია ეხება ტრანსფორმაციული ლიდერობის საკითხებს XI-XII საუკუნეების მიჯნის საქართველოში. ავტორები ითვალისწინებენ შუა საუკუნეების საქართველოში არსებულ სოციალურ-პოლიტიკურ ფაქტორებს, ასევე ტრანსფორმაციული ლიდერობის თეორიულ ასპექტებს და ასკვნიან რომ დავით IV აღმაშენებლის მმართველობის დროს ლიდერობის ფორმა ტრანსფორმაციული იყო. ავტორები გვთავაზობენ მეტად თამამ მიდგომას საკითხისადმი და გვიჩვენებენ რომ დავით IV აღმაშენებლის ლიდერობა განვიხილოთ გიორგი მთიანობარტუხუტესთან ტანდემის კუთხით. ავტორები ავლენენ ტანდემური მუშაობის გადამწყვეტ როლს რეფორმებისა და ფუნდამენტური ცვლილების განხორციელებისათვის, რამაც საქართველოს სახელმწიფო განვითარება და წარმატება განაპირობა. საკუთრივ მაგალითი საინტერესოა, რამდენადაც, ტრანსფორმაციული ლიდერობის თქმის ყველა თვისება აღინიშნება: დიადი მიზანი, პროგრესისკენ სწრაფვა, ორიენტირება გრძელვადიან პრესპექტივაზე, მორალურ-ეთიკური კომპონენტი, პიროვნული თვისებების როლი, ტანდემური მუშაობა, ახალი პოზიციებისა და ახალი ინსტიტუტების შექმნა, ფუნქციების განაწილება.

ავტორები ასკვნიან რომ დაგროვილი გამოცდილების გათვალისწინებას გადამწყვეტი ნიშნელობა აქვს და აუცილებელია დღევანდელ გლობალიზებულ და სხვადასხვა ხასიათის კატაკლიზმებით აღსავსე სამყაროში არსებული რთული პროცესების სტრატეგიების წარსამართად.

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND TANDEM: DAVID IV THE BUILDER AND GIORGI MTSIGNOBARTUKHUTSESI

Darejan Tsutskiridze, Assistant Professor of GTU,
Nino Petriashvili, Conflictologist

R E S U M E

The article concerns the matters of transformational leadership in Georgia at the end of the XI – beginning of the XII century. The authors contemplate the social-political factors that existed in Georgia during the middle ages, as well as theoretical aspects of transformational leadership and conclude that the leadership under the reign of David IV the Builder was transformational. The authors offer a very provocative approach to the matter and suggest to view the leadership of David IV the Builder through tandem with Giorgi Mtsignobartukhutsesi-Chkondideli. The authors reveal the crucial role of working in tandem regarding reforms and fundamental change that eventually led to Georgia's state development and success. The case itself is interesting, and almost all the signs of transformational leadership can be applied to it: higher purpose, aspiration for progress, orientation on a long-term perspective, moral-ethical component, personal qualities, tandem, establishing institutions, imposing/distributing responsibilities. The authors conclude that it is critical and urgent to consider the accumulated experience in order to lead the strategies of current complex processes in the modern globalized world full of cataclysms.

* * * *

სამეცნიერო და სამეცნიერო-პოპულარულ ლიტერატურაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი ლიდერსა და ლიდერობასთან დაკავშირებულ პრობლემატიკას ეთმობა, რაც დიდწილად თანამედროვე გამოწვევებითა და საზოგადოებაში არსებული ინტერესითაა განპირობებული. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მრავალგზისი მეცნიერული გამოკვლევისა და თვალსაზრისის მიუხედავად,

საკითხი ბოლომდე შესწავლილი არ არის და არც აქტუალობას კარგავს. ასევე ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევები ძირითადად ახალი და უახლესი ისტორიის ტენდენციების გათვალისწინებით მიმდინარეობს და შედარებით ადრეულ პერიოდს ნაკლები ყურადღება ექცევა. მნიშვნელოვნად მიგვაჩნია, აღნიშნული პრობლემატიკის სწორედ ამ მიმართულებით აქტუალიზაცია, ვინაიდან ერთი მხრივ, წარსულის გამოცდილების შესწავლა-გაზიარება და მეორე მხრივ, გათვალისწინება დღეს მიმდინარე საკმაოდ რთული პროცესების სტრატეგიის წარმართვისათვის მნიშვნელოვანია. წინამდებარე ნაშრომის კვლევის საგანია, შუა საუკუნეებში ტრანსფორმაციული ლიდერობის საკითხი, რომელიც როგორც მოსალოდნელი იყო, ფაქტობრივად, შეუსწავლელი აღმოჩნდა.

ღიადი მიზნისა და პროგრესისკენ სწრაფვა - ორიენტირება გრძელვადიან პერსპექტივაზე

საქართველოს ისტორიაში ერთ-ერთი ყველაზე გამორჩეული, მნიშვნელოვანი და საინტერესო დავით IV აღმაშენებლის მეფობის პერიოდია. მის მიერ განხორციელებული ადმინისტრაციული, საეკლესიო, სამხედრო, სასამართლო, ეკონომიკური, საგანმანათლებლო და სხვა ცვლილებების შედეგად, მოხდა ქვეყნის მართვის სადავების ცენტრალიზაცია [1, 55] / შექმნა ერთ-ერთი უძლიერესი სახელმწიფო.

მორალურ-ეთიკური კომპონენტი - პიროვნული თვისებების როლი

ტრანსფორმაციული ლიდერები თანამშრომლობის დროს ხელს უწყობენ მოტივაციისა და მორალური ნორმების ამალგებას [2, 91] და რაც მთავარია, საზოგადოების ამოქმედებას, რის შედეგადაც გრძელვადიანი კოლექტიური მიზნები მიიღწევა [3, 12]. სწორედ ამიტომ, განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ლიდერის პიროვნულ თვისებებსა და გავლენის უნარს. დავით IV აღმაშენებელი, ქვეყნის კეთილდღეობისათვის, განათლებისა და დანაშაულებისათვის მზრუნველი მმართველი, [4, 216] გამოირჩეოდა ლიდერისათვის დამახასიათებელი მრავალი თვისებით - გამჭრიახი გონებით, მიზანდასახულობითა და მიზანსწრაფულობით, სითამამითა და გაბედულებით, წინდახედულებით, ძლიერი ნებით; გადანაცვლებების მიღების, ანალიტიკური აზროვნების, სამხედრო და სხვა უნარებით; ასევე, დავით აღმაშენებელს თითქმის ყველა ის პიროვნული თვისება ახასიათებდა, რომელიც ბენჯამინ სმითის თვალსაზრისით, შუა საუკუნეების ლიდერისათვის იყო ნიშანდობლივი: კერძოდ, ხედვა, სიქველე, მოთმინება, ერთგულება, ზნეობრიობა [5]. იგი იყო თვითმყოფადი, ყოველგვარ სიყალბეს მოკ-

ლებული, რასაც გადამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა მისი მიმდევრებისა და სრულიად ერისათვის. დავით აღმაშენებლის ეპოქაში არსებული ღირებულებების: რწმენის, გამირობის, ერთიანი და ძლიერი საქართველოს იდეის შენარჩუნება-განვითარებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებოდა, რასაც მხოლოდ ზემოაღნიშნული თვისებებით დაჯილდოვებული ლიდერი, ტრანსფორმაციული ლიდერი თუ განახორციელებდა, რომელიც მაგალითის მიმცემი და შთამაგნებელი იყო ქართველი ერისათვის ბრძოლის ველსა თუ სოციალურ-პოლიტიკურ ცხოვრებაში. ჩვენი აზრით, არანაკლებ მნიშვნელოვანი ის გარემოებაც იყო, რომ მას სამეფო გვირგვინი სრულიად ლეგიტიმურად გადაეცა, რის გამოც მისი სანდოობისა და ლეგიტიმურობის საკითხი ეჭვქვეშ არ დამდგარა [6, 586]. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი ხაზგასმით აღნიშნავს კიდევ: „ამას მარტოდ-შობილსა გიორგისგან, თვთ მამამან დაადგა გვრგვნი მეფობისად; - და, უჭემარიტესი ითქუნ: | თვთ მამამან ზეცათამან პოვა დავით, მონად თვსი, და საცხებელი მისი წმიდად სცხო; რამეთუ ჯელი მისი შეენია და მკლავმან მისმან განაძლიერა | იგი” [7, 307]. აქვე მოვიხმობთ ორან იანგს, რომელიც მიიჩნევს, რომ ეფექტიანი ლიდერი ლიდერობის რამდენიმე ფორმას უნდა აერთიანებდეს [8, 303]. რაც მას განსაკუთრებულ მოქნილობას ანიჭებს. ტრანსფორმაციულის გარდა დავით აღმაშენებლის ლიდერობა ასევე გამოირჩეოდა ქვეყნის მართვა-გამგეობის რიგი საკითხებისადმი დემოკრატიული მიდგომებით. ივანე ჯავახიშვილი მეფის მიერ განხორციელებულ ცვლილებებს საზოგადოებრივსა და სახელმწიფო ცხოვრებაში დემოკრატიულს უწოდებს, კერძოდ კი წამოსწევს ეკლესიის დემოკრატიზაციისა და სახელმწიფო და სამოხელეო წეს-წყობილებაში მოხელეთა პირადი ღირსებითა და ერთგულებით დაფასების საკითხს [4, 357, 212-215], ასევე აღსაღნიშნავია, მეფის უნარი ყოფილიყო ღია და ტოლერანტული სხვა კულტურისა და აღმსარებლობის მიმართ [4, 217-218, 358].

ტანდემური მუშაობა - ახალი პოზიციებისა და ინსტიტუტების შექმნა - ფუნქციების განაწილება

აღნიშნული საკითხის კვლევისას, ტრანსფორმაციულ ლიდერობას განვიხილავთ არა მხოლოდ დავით აღმაშენებლის მმართველობის, არამედ მისი და გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის თანამშრომლობის ასპექტით. რაც ჩვენი აზრით, ორი ძირითადი ფაქტორითაა განპირობებული, პირველი, ტრანსფორმაციულ ლიდერს აუცილებლად ჰყავს ისეთი ერთგული თანამოაზრე და თანამებრძოლი, რომელთან ერთადაც ტანდემში წარმატებულად მუშაობს; და მეორე, დავით აღმაშენებლისა და გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის ტანდემი,

შეთანხმებული და მიზანზე ორიენტირებული მოქმედებები XI-XII საუკუნეების მიჯნის საქართველოს პოლიტიკური წარმატების ერთ-ერთ უმთავრეს პირობად იქცა, სწორედ აქედან გამომდინარე, ურთიერთობის ამგვარი ფორმა ბევრად უფრო მეტია, ვიდრე მხოლოდ ტრანსფორმაციული ლიდერობისათვის დამახასიათებელი ნიშან-თვისება. ისმის კითხვა, რას ეფუძნებოდა დავით აღმაშენებლისა და გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის ტანდემი, რომელიც საქართველოს ისტორიაში გამორჩეული მოვლენა იყო. რასაკვირველია, მაღალი მორალური და ინოვაციური კომპონენტების შემცველ დიად მიზნებს [2, 91]. საერთო ღირებულებებსა და მორალურ კოდებს, მორალურ და ფსიქოლოგიურ მდგრადობას, შიდა და გარე ფაქტორების ობიექტურად აღქმისა და ობიექტურად შეფასების უნარს, სწორ სტრატეგიულ ხედვებს, სოციალურ-პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ გამოწვევებზე გააზრებულ რეაგირებას. ტრანსფორმაციული ლიდერები და მათი თანამოაზრეები და თანამებრძოლები ცვლილებებზე არიან ორიენტირებული და ბუნებრივია, გამოწვევებსაც ერთად უმკლავდებიან. შესაბამისად, სათანადო და სანდო თანამოაზრეების შერჩევას უდიდესი მნიშვნელობა ენიჭება და მიზნებსაც დათქმულ ვადებში სწორედ მათზე დაყრდნობით ახორციელებენ.

საოცრად გამჭრიახი და ფართო თვალსაზრისი მქონე მეფისათვის გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის პიროვნული ღირსებები, პროფესიული უნარები და მაღალი ზნეობრიობა უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი იყო. რადგან იგი ხორციელისა და სულიერის, საერო და სასულიერო საქმიეების ერთ პიროვნებაში თავმოყრის ხორცშესხმული მაგალითი გახლდათ. დავითის ისტორიკოსი გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელს შემდეგი სიტყვებით ახასიათებს: „კაცი სრული ყოვლითა სიკეთითა სულისა და ჯორცთადათა, სავსე სიბრძნითა და გონიერებითა, განმზრახი, სჯანი და ფრთხილი, თანა-აღზრდილი [პატრონთა] აღმზრდელი პატრონისა და თანა-განმკაფელი ყოველთა გზათა და საქმეთა და ღუანლთა მისთა“ [7, 319]. გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელი არა მხოლოდ მეფის ნებას აღასრულებდა, არამედ თავადაც ავტორიტეტული პიროვნება გახლდათ, რომლისთვისაც უმთავრესი იყო სახელმწიფოებრივი ინტერესებისა და მეფისადმი ერთგულება და თითოეული მისი ნაბიჯი სწორედ ამით იყო ნაკარნახევი. დავით აღმაშენებლის მიერ გატარებულ რეფორმატორულ პოლიტიკაში მას ცენტრალური ადგილი უკავია, რასაც საერთო მორალური ღირებულებებისა და მსოფლმხედველობრივი თანამოაზრეობის გარდა, სხვა, კერძოდ, ნდობის ფაქტორიც განაპირობებდა.

ტრანსფორმაციული ლიდერებისათვის ნიშანდობლივია ქვეყნისა და საზოგადოების ცხოვრება-

ში გარდატეხის შეტანა. რეფორმების გატარებით, ახალი ინსტიტუტებისა და პოზიციების დაარსებით, სიახლეების დანერგვით ისინი საშინაო თუ საგარეო ურთულეს გამოწვევებს წარმატებით უმკლავდებიან. დავით აღმაშენებლის ძალისხმევით მნიშვნელოვანი რეფორმები გატარდა სამოხელეო აპარატის შექმნისა და სამხედრო გაძლიერების კუთხით. მის მიერ განხორციელებულ ცვლილებებს შორის არსებითი მნიშვნელობა ენიჭებოდა საეკლესიო რეფორმას, რომელსაც ივანე ჯავახიშვილი ქართული ეკლესიის დემოკრატიზაციას უწოდებს [4, 357]. ეკლესიაში განხორციელებული მნიშვნელოვანი გარდაქმნების პარალელურად, ისიცაა საყურადღებო, რომ ეკლესია ხელისუფალთა და მთლიანად ერის მორალურ საყრდენს, წარმოადგენდა. მორალური კომპონენტი კი, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ტრანსფორმაციული ლიდერობის ერთ-ერთი ძირითადი ნიშან-თვისებაა. რაც შეეხება მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის თანამდებობის შექმნას, მას თამამად შეიძლება ვუწოდოთ საქართველოს სამეფო ხელისუფლების რეფორმატორული საქმიანობის [9, 379] გვირგვინი. ორი თანამდებობის მწიგნობართუხუცესისა და ჭყონდიდელის გაერთიანებით, შესაბამისად, ახალი პოზიციის შექმნით, სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში ფუნდამენტური ცვლილება განხორციელდა და ქვეყანაში მეფის შემდეგ უმაღლესი თანამდებობა ღირსებით გამორჩეულმა, მეფის პოლიტიკის მხარდამჭერმა, ცენტრალური ხელისუფლების განმტკიცების მომხრე მღვდელმთავარმა გიორგიმ დაიკავა [10, 141] გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელმა განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა საქართველოს გამთლიანებისა და სამხედრო გაძლიერების საქმეში (საქართველოს იურისდიქციაში სამშვილდისა და რუსთავის ციხეების დაბრუნება, ყივჩაღთა ჩამოსახლება [1, 56]. სასამართლო სისტემის რეორგანიზაციის შედეგად შეიქმნა სასამართლო, რომელიც „უზენაეს საფეხურშიც მართვა-გამგეობისაგან განცალკევებული იყო და განსაკუთრებულ დანესებულებად იქცა“ [4, 217] და „ყველა იმ საკითხებს არჩევდა და სწყევტდა, რომელნიც წინათ მომჩივართა მიერ აჯა-მომხსენებლის სახით მეფისათვის იყო ხოლმე წარდგენილი“ [4, 358]. მისი ხელმძღვანელობა მეფემ გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელს ჩააბარა. ამ ყოველივეს განხორციელება შეუძლებელი იქნებოდა რომ არა მეფის უდიდესი ნდობა გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის მიმართ. დავით აღმაშენებლის მიერ ისეთი ინსტიტუტების დაარსება როგორიც იყო საგანმანათლებლო - გელათის აკადემიისა და სამედიცინო დანიშნულების - ქსენონის [4, 216-218, 259], სახით კიდევ ერთხელ მიგვითითებს ტრანსფორმაციული ლიდერობის ნიშნებზე.

დასკვნა

ორმხრივი კვლევის, როგორც შუა საუკუნეების საქართველოს, კერძოდ, XI-XII საუკუნეების მიჯნის, ისე ლიდერობის ფენომენის მეცნიერული შესწავლისა და ანალიზის საფუძველზე, დავით აღმაშენებლის მმართველობა ლიდერობის ტრანსფორმაციულ ფორმასთან შესაბამისობით ამოვსხენით. ჩვენ მიერ შესწავლილ მაგალითში ტრანსფორმაციული ლიდერობის თითქმის ყველა ნიშან-თვისება აღინიშნება:

1. დიადი მიზანი;
2. პროგრესისკენ სწრაფვა;
3. ორიენტირება გრძელვადიან პრესპექტივაზე;
4. მორალურ-ეთიკური კომპონენტი;
5. პიროვნული თვისებების როლი;
6. ტანდემური მუშაობა;
7. ახალი პოზიციისა და ახალი ინსტიტუტების შექმნა, ფუნქციების განაწილება.

განსაკუთრებით აღვნიშნავთ, რომ დავით აღმაშენებლისა და გიორგი მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის ტანდემი საერთო დიადი მიზნის მისაღწევად ორი თვითმყოფადი ლიდერის თანამშრომლობის საუკეთესო ფორმას წარმოადგენდა. ჩვენი კვლევის საფუძველზე დადასტურდა და გამოიკვეთა ტრანსფორმაციული ლიდერობის მაგალითი შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიაში და ტანდემური მუშაობის გადამწყვეტი როლი რეფორმებისა და ფუნდამენტური ცვლილებებისათვის, რამაც შედეგად ქვეყნის უდიდესი წარმატება განაპირობა. ლიდერობის ამგვარი გამოცდილება დღევანდელ გლობალიზებულ და სხვადასხვა ხასიათის კატაკლიზმებით აღსავსე სამყაროში განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს, ვინაიდან დღეს იშვიათია ისეთი ტანდემი, როდესაც ქვეყნის წამყვან პირებს შორის მიზნისა და მიზნის მიღწევის გზებთან დაკავშირებით აბსოლუტური თანხვედრაა. როდესაც არ არსებობს ანგარება და პირადი ამბიციისა და მათი თითოეული ქმედება მხოლოდ ქვეყნისათვის უანგარო სამსახურითაა განპირობებული. მხოლოდ ასეთ შეთანხმებულ თანამშრომლობას შეუძლია საზოგადოების გაძლიერება დიადი მიზნისკენ და ქვეყნის საზოგადოებრივ თუ პოლიტიკურ-ეკონომიკურ ცხოვრებაში დიდი გარდაქმნების განხორციელება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლორთქიფანიძე მარიამ, გიორგი ჭყონდიდელი, ჯვარი ვაზისა №1, საქართველოს საპატრიარქო, თბილისი, 1989
2. Bell S. David, Political Science, The Oxford Handbook of Leadership, Edited by R.A.W. Rhodes, Paul t'Hart, Oxford university Press, 2014
3. Burns, M. James, Transformational Leadership, Oxford, Oxford University Press, 2003
4. ჯავახიშვილი ივანე, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. II, თბილისი, 1983
5. Principles of Leadership in the Middle Ages: The case of Rodrigo Díaz de Vivar Benjamin Smith, PhD <http://web.mnstate.edu/smithbe/CID%20Leader.pdf>, საბოლოოდ გადამოწმებულ იქნა 30. 04. 2017
6. Parker F. Charles And Karlsson Christer, Leadership and International Cooperation, The Oxford Handbook of Leadership, Edited by R.A.W. Rhodes, Paul t'Hart, Oxford University Press, 2014 6.
7. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი, ცხოვრებად მეფით-მეფისა დავითისი, ქართლის ცხოვრება, მთავარი რედაქტორი როინ მეტრეველი, „მერიდიანი“ „არტანუჯი“, თბილისი, 2008
8. Oran R. Young Political Leadership and Regime Formation: On the Development of Institutions in International Society, International Organization, 45/3:281-309, 1991
9. მეტრეველი როინ, ნიგნში საქართველოს ისტორია ოთხ ტომად (უძველესი დრიდან XX საუკუნის ბოლომდე), საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, ისტორიის, ეთნოლოგიის, რელიგიის შესწავლისა და პროპაგანდის სამეცნიერო ცენტრი, ტომი მეორე, საქართველო IV საუკუნიდან XIII საუკუნემდე, მარიამ ლორთქიფანიძე, დავით მუსხელიშვილი, როინ მეტრეველი, რედ.როინ მეტრეველი, თბილისი, 2012.
10. აბაშიძე ზაზა, კიდეც ერთხელ მწიგნობართუხუცეს-ჭყონდიდელის სახელოს შესახებ, რელიგიის ისტორიის საკითხები. №2, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემია, ქრისტიანული თეოლოგიისა და რელიგიის ისტორიის შემსწავლელი კომისია, თბილისი, 2013.